

VELJKO KADIJEVIĆ Moje videnje raspada

(Politika, Beograd 1993, strani 166)

Ceterum censeo Sloveniam esse delendam

Pred nami je Kadijevevo pisanje, ki bo družboslovno zvedavemu bralcu, še zlasti Slovencu, po moji sodbi precej enostransko in enosmerno prikazalo razpad Jugoslavije. Knjiga je izšla v izjemno skromni opremi, v broširani izdaji in na papirju, ki spominja na nekatere »papirnate izdelke« Sladkogorske tovarne. Iz sivine knjige se prebija le generalova rahlo retuširana fotografija »v sivo maslinasti boji« na naslovni strani knjige. Kakor bom pokazal v tem zapisu, se mi zdi modificiran izrek Katona Starejšega, ki sem ga postavil za moto mojih razmišljanj ob Kadijevevi knjigi, glede na možno, čeprav ne doživeto usodo Slovenije, vendarle upravičen.

Ni odkrivanje Amerike, če rečem: general Veljko Kadijević in njegova knjiga niso spomini in knjige kakega Einsenhowerja, Pattona, Montgomeryja, pa tudi ne generala Žukova. Različne so bile okoliščine in vojne razmere, v katerih so generali zapuščali sebi v slavo in potomcem v opomin in ravnanje svoje memoare. Knjiga (knjižica) Veljka Kadijevića s subjektivizirano poudarjenim naslovom Moj pogled na razpad je neke vrste mešanica generalovega dejavnega življenja v obdobju zadnjih let, poskus analize vloge Jugoslovanske armade, opravičevanje njene rastoče politizacije (zlasti še v posttitovskem obdobju) in vse to v kontekstu generalovega dokaj enostransko in togo pojmovanega političnega sistema Jugoslavije.

Če bi želel Kadijevevo pisanje dati na nekatere skupne imenovalce, potem bi po moji presoji lahko ugotovil tole. Kadijevevo besedilo preveva mišljenje o nekakšni mesijanski vlogi jugoslovanske ljudske armade, o armadi odrešiteljici z vidika ohranitve jugoslovanske integritete. Toda ali lahko

Veljku Kadijeviću takšno miselnost pripišemo kot lasten in izviren greh? Stvari so očitno bolj zapletene in imajo svoje globoke sistemske korenine. Mar nista v »establišmentsko« trdnem (dalj časa trajajočem) obdobju ravno OZNA (UDBA) na eni in JLA na drugi strani (seveda če iz razlogov, ki ne spadajo neposredno v polje moje analize, ob knjigi V. Kadijevića izločim posebni položaj partije) veljali za izjemno pomembni prvini celotnega političnega sistema. OZNA (UDBA) je bila »kovačnica kadrov«, »meč partije«, JLA pa je bila »kovačnica bratstva in enotnosti« in tabuizirani in politično simbolični dejavnik celotne Jugoslavije (»Tito-Partija«, »narod – armija«).

Če problem OZNE (UDBE) pustim ob strani (ker to ni predmet tega razčlenjevanja v zvezi z razpadom Jugoslavije), potem je jasno, da je ravno dolgo časa dejansko nedotakljivi status JLA pripomogel, da so Kadijević et consortes pojmovali JLA kot »odrešiteljico sistema«. In ko je potem nastopil trenutek resnice, ko centralizirani federalizem z vsiljeno piemontsko hegemonijo Srbije drugim narodom v Jugoslaviji ni več ustrejal, je JLA reagirala proti drugače mislečim v Jugoslaviji le še kot proti »izdajalcem«. Za Kadijevića in očitno tudi za zelo pomemben del armadnega vrha je bila jugoslovanska federacija »nepoznani konglomerat«. Očitno je bila velika nesposobnost Kadijevića – in knjiga jo iskreno nesramežljivo in malodane vztrajno naivno ponavlja – da bi dojel tudi sodobnejše oblike in vsebine sožitja v mnogonacionalni Jugoslaviji (konfederalizem, asimetrični federalizem).

Iskanje in na svojski način tudi najdenje sovražnikov, domačih in tujih, ki so povzročili razpad Jugoslavije, je nadaljnja v oči bodeča in izstopajoča določilnica Kadijevevega vojaškopolitičnega momenta. Ponekod se avtor spusti tudi na precej banalen nivo, ko v vodstvih, še posebej Slovenije in Hrvaške, išče neposredne sodelavce tujih obveščevalnih služb, ko je poenostavljeno omenjen obstoj klasičnih agentov in agencur v vodstvih teh republik. Očitno je, da Kadijević ne more

uiti paranoičnemu iskanju agentov za »moje videnje raspada«. Tako imenovani secesionistični nacionalizem, ki mu v svojem besedilu posveča znatno razglabljanje, je prikazan kot neovrgljiva Kadrijevičeva dogma. Zanj je to tisti credo razbijanja Jugoslavije, o čemer ne dopušča sploh nobenega dvoma. Intelktualni nivo knjige raziščarja: nič ni intelektualnih in distančno razmišljajočih vprašanj in dvomov, zakaj se je vendarle nekaterim takšna Jugoslavija, kot so jo želeli oblikovati Milošević in srbski hegemonistični krogi, tako v vsebinskem kot tudi v institucionalnem smislu priskutila in so v skladu z načelom pravice narodov do samoodločbe iskali drugačne rešitve.

Seveda Kadrijevičeva »zgodovinska domača naloga« opozarja še na nekatere zanimivosti: »Man on horseback« je pogosto v politično militantnih skominah, da bi posegel po državnem udaru in Kadrijevičevo umovanje o tej temi, o dilemah, o zamujenih priložnostih »prevzema oblasti« razkriva, poleg drugega, tudi določeno zmedo in neorientiranost v vrhunskih jugoslovanskih vojaških krogih. In dalje: čeprav Kadrijevič govori tudi o pluralistično demokratični družbi, je dejstvo, da se je jugoslovanska armada tej sintagmi dolgo časa upirala in je v bistvu nikoli ni iskreno sprejela. Pogoltnila jo je z debelim knedljem.

In kaj bi lahko bil še recenzentove pozornosti vreden skupni imenovalec Kadrijevičevega spisovanja? Za nas Slovence nedvomno in še zlasti tisti del, ki nam je izrecno »posvečen« in namenjen. Secesionistični nacionalizem naj bi bil tako rekoč sinonim za Slovenijo. Kučan figurira kot pomemben razbijač Jugoslavije. Glede na pisanje Kadrijeviča, so bili napadi na JLA iz Slovenije vedno vseskozi izjemno intenzivni in načrtovano usklajevani na različnih ravneh in iz različnih zornih kotov. Ti napadi so po Kadrijevičevem umevanju stvari predstavljali že pravo globoko sovraštvo Slovencev do JLA. Človek bi ob tem lahko dejal, da to pisanje v Kadrijevičevi knjigi ni pravzaprav nič novega. O tem se je slišalo in bralo tudi v procesu »razpada Jugoslavije«.

Tisto, kar zasluži omembo, pa so zelo neposredno in odkrito, v nekem smislu z vojaško, naravnost militaristično klinično strateško hladnostjo opisane različne opcije, kaj narediti s Slovenijo. Kadrijevič omenja, da ni bila sprejeta z njegove strani ponujena

opcija, da se jugoslovanska armada v vojni v Sloveniji umakne šele potem, ko bi Slovenija doživela vojaški poraz. Toda kako vojaško kaznovati in naučiti vojaških kozjih molitvic Slovence, ne da bi »z vsemi razpoložljivimi sredstvi« (ta fraza se je v času hude preskušnje za Slovenijo večkrat poudarjala tudi na televizijskih zaslonih, kjer so jo nonšalantno sipali predrzni militaristični generali, ko se je JLA vedno bolj kristalizirala v srbsko vojsko) apokaliptično uničili Slovenijo?

Rimski senator Katon Starejši je svoj govor v senatu sklepal z besedami: *Ceterum censeo Carthaginem esse delendam*: sicer pa mislim, da je treba Kartagino razdejati. To je ta »ugledni« rimski senator govoril med tretjo punsko vojno (149–146 pred našim štetjem). Ni mi znano, ali je Kadrijevič na sejah famozne vrhovne komande večkrat govoril o tem, da je treba Slovenijo vojaško poraziti. In dalje, ali se je zavedal v celoti, kaj bi to za Slovenijo pomenilo. Rušenje Slovenije (z vsemi razpoložljivimi sredstvi) pa bi Kadrijeviča pripeljalo malodane v bližino Keitelovsko-jodlovske generalske miselnosti in odgovornosti. Bodi že kakor koli: v zgodovinski spomin in zavest Slovencev se Kadrijevič zapisuje kot figura brutta.

Seveda se Kadrijevičeva knjiga – ta bo nedvomno doživela tudi različne vojaško analitične in ne le politološke komentarje – lahko bere na različne načine. Človek dobi vtis, kot da je famozna Vrhovna komanda tako rekoč po božjem razodetju vedela, kdo je »sovražnik Jugoslavije«. Razlaganje osamosvojitvenih teženj nekaterih jugoslovanskih narodov v funkciji delovanja tujih obveščevalnih služb je preveč prepoceni floskula, da bi zdržala resno kritično politološko preskušnjo. Res je: knjiga se lahko bere tudi kot izpoved osebne tragike in kot jezna in godrnjava pisarja moža, ki je moral sleči generalsko uniformo in se spremeniti v »penzionista«. Toda ta del Kadrijevičeve usode me pristržno malo briga. Dejstvo je, da Kadrijevičeva knjiga, hote ali nehoti, razkriva predvsem pravi »debakl JLA« in kako je jugoslovanska balkanska »velika armada« desetletja goltala velika denarna sredstva, v zameno pa ponudila rušenje Jugoslavije. Kaj ko bi kdaj avtor napisal še knjigo, ki bi ji dal naslov *Moje videnje odgovornosti JLA za dogajanja in rušenje v nekdanji Jugoslaviji?*

Boštjan Markič